

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРИЧНИЙ
КАФЕДРА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан історичного факультету
Мільчев В. І.
(ініціали та прізвище)
«01» 09 2022р.

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА УКРАЇНИ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ СУЧАСНОСТІ

(назва навчальної дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалавра

(назва освітнього ступеня)

заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
спеціальності 032 «Історія та археологія»

(шифр, назва спеціальності)

освітньо-професійна програма «Історія»

(назва)

Укладач: Щур Ю.І., к.і.н., ст. викладач кафедри новітньої історії України
(ПІБ, науковий ступінь, вчене звання, посада)

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри новітньої історії
України

Протокол № 01 від "26" 08 2022р.
В.о. завідувача кафедри новітньої історії
України Турченко Ф.Г.

(підпис)(ініціали, прізвище)

Ухвалено науково-методичною радою
історичного факультету

Протокол № 01 від "30" 08 2022р.
Голова науково-методичної ради
факультету Кривко І.М.

(підпис)(ініціали, прізвище)

Погоджено
з навчально-методичним відділом

О.В. Мельник
(підпис) (ініціали, прізвище)

1. Опис навчальної дисципліни

1	2	3	
Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 03 Гуманітарні науки (шифр і назва)	Кількість кредитів – 4	Вибіркова	
		Цикл дисциплін Професійної підготовки	
Спеціальність 032 «Історія та археологія» (шифр і назва)	Загальна кількість годин – 120	Семестр:	
Освітньо-професійна програма Історія (назва)		-	10-й
	Лекції		
	-	8 год.	
	Семінарські		
Рівень вищої освіти: бакалаврський	Кількість поточних контрольних заходів – 12		4 год.
		Самостійна робота	
			108 год.
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: підготувати майбутніх фахівців-істориків до самостійного аналізу актуальних проблем новітньої української історії та формування у здобувачів вищої освіти інтересу до політичних проблем сучасності й чіткого розуміння ролі політичних еліт в процесах модерного державотворення.

Завдання:

- розглянути процес політичного розвитку українського суспільства в умовах здобуття Україною незалежності та розбудови державності в 1991-2022 роках;
- проаналізувати передумови, хід та особливості процесів формування політичної еліти в Україні;
- схарактеризувати основні фінансово-промислові групи в Україні, розкрити їх вплив на політичну еліту;
- простежити формування поняття політичної опозиції та її впливу на процеси державотворення;
- визначити вплив окремих політичних діячів на перебіг сучасної історії України;
- простежити особливості та етапи формування партійно-політичної системи України на сучасному етапі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання:

Результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
ЗК 12. Здатність застосовувати інформаційні і комунікативні технології в професійній діяльності.	Методи: робота під час лекційних занять; робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: вирішення аналітичних завдань, написання есе.
СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією. ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами	Методи: робота під час лекційних занять; робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: вирішення аналітичних завдань, написання есе.
СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.	Методи: робота під час лекційних занять; робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: вирішення аналітичних завдань, написання есе.
СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.	Методи: робота під час лекційних занять; робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: створення презентацій у PowerPoint, вирішення аналітичних завдань, написання есе.
СК 16. Здатність застосовувати навички критичного мислення у професійній діяльності. ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.	Методи: робота під час лекційних занять; робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: тестові завдання, написання есе.
ПРН 16. Пояснювати та інтерпретувати взаємозалежності глобалізаційних процесів і міжнаціональних та міжетнічних відносин, особливості регіонального національного розвитку	Методи: робота під час лекційних занять; робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: створення презентацій у PowerPoint, вирішення аналітичних завдань.
ПРН 18. Демонструвати здатність працювати в команді та брати на себе відповідальність за певні завдання	Методи: робота у групах на семінарському занятті. Контрольні заходи: написання есе.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ до курсу. Поняття політичних еліт.

Походження політичної еліти, її роль у суспільстві. Політична еліта, її структура й система відбору. Сучасні теорії еліт. Політична еліта в українській державницькій думці

XX – поч. XXI ст. Проблема еліт в творчості Миколи Міхновського. Погляди В'ячеслава Липинського. «Листи до братів-хліборобів». «Луччі люди» у вченні Дмитра Донцова. Політична еліта у творчості Степана Бандера та Ярослава Стецька. Погляди Михайла Грушевського на роль еліти у державотворенні. Сучасні погляди на роль і місце еліт у процесах державотворення.

Змістовий модуль 2. Формування політичної еліти в незалежній Україні.

Розпад СРСР. Формування політичної еліти в незалежній Україні. Формування багатопартійної системи. Адаптація радянської партноменклатури до нових умов. Партійно-політична система в Україні: ліві; праві; ліберальні, національні й інші демократи. Ключові гравці української політики 1990-2000-х рр. та їх оточення: Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Петро Симоненко, Юлія Тимошенко, Олександр Мороз, Віктор Ющенко, Віктор Янукович.

Фінансово-промислові групи в Україні, їх вплив на політичну еліту. Клановість української політичної еліти. Основні фінансово-промислові групи в Україні: дніпропетровська, донецька, харківська та київська. Політичні еліти інших регіонів України.

Змістовий модуль 3. Радикальні опозиційні рухи в Україні.

Українські аргонавти з УНА-УНСО. Український соціал-націоналізм. Акція «Україна без Кучми» 2001 р. Роль еліт у зародженні відцентрових (сепаратистських) рухів. Дмитро Корчинський. Андрій Білецький та «азовський» рух. Молодіжний націоналістичний конгрес. Демократична сокира.

Змістовий модуль 4. Політична еліта й виклики модерних революцій.

Революція на граніті. Олесь Доній. В'ячеслав Кириленко. Віктор Рог. Олег Медуніца. Помаранчева революція. Юлія Тимошенко. Олександр Зінченко. Петро Порошенко. Юрій Луценко. Олександр Турчинов. Юлія Тимошенко. Революція Гідності. Арсеній Яценюк. Віталій Кличко. Олег Тягнибок. Андрій Парубій. Дмитро Ярош. Росія як тіньовий організатор та учасник контрреволюційних процесів.

Змістовий модуль 5. Політичні еліти постреволуційної України.

Президентські та парламентські вибори 2014 р. Групи впливу у суспільно-політичному житті України. Українські політичні еліти й події «Русской весни». Президент Петро Порошенко та його оточення. Політична еліта нової генерації. Лідери політичних сил проросійського напрямку. Регіональні політичні еліти в умовах децентралізації. Розвиток партійної системи в Україні в 2014-2019 рр.

Змістовий модуль 6. Нова політична еліта України.

Обличчя нової політичної еліти України. Влада моно більшості. «Старі обличчя» нової політики. Реванш «Антимайдану». Політична лихоманка 2019-2022 рр. Регіональні політичні еліти та місцеві вибори 2020 р.

Політична еліта в умовах повномасштабного вторгнення. Українські еліти напередодні повномасштабного вторгнення. Повномасштабна війна: виклики для політичної еліти. Українські політики в обороні України. Доля «п'ятої колони». Опір та колабораціонізм представників політичної еліти. Нові обличчя української «воєнізованої» еліти. Війна як шанс на оновлення політичної еліти?

4. Структура навчальної дисципліни

Змістові модулі	Усього годин	Аудиторні контактні години					Самостійна робота		Система накопичення балів		
		Усього годин	Лекційні заняття		Семінари				Т.з	П.з	Усього балів
			очна	заочна	очна	заочна	очна	заочна			
1	15	1		1				14	1	1	10
2	15	4		2		2		11	1	1	10
3	15	1		1				14	1	1	10
4	15	1		1				14	1	1	10
5	15	1		1				14	1	1	10
6	15	4		2		2		11	1	1	10
Усього за змістові модулі	90	12		8		4		78	18	42	60
Підсумковий контроль (залік)	30							30			40
Загалом	120							108	100		

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Вступ до курсу. Поняття політичних еліт.		1
2	Розпад СРСР. Формування політичної еліти в незалежній Україні.		1
2	Фінансово-промислові групи в Україні, їх вплив на політичну еліту.		1
3	Радикальні опозиційні рухи в Україні.		1
4	Політична еліта й виклики модерних революцій.		1
5	Політичні еліти постреволюційної України.		1
6	Обличчя «нової» політичної еліти в Україні		1
6	Політична еліта в умовах повномасштабного вторгнення		1
Разом			8

6. Теми семінарських занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
2	Регіональні політичні еліти в Україні		2
6	Нові виклики для політичної еліти в Україні		2
Разом			4

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1	Теоретичне завдання – тест до теми лекції на платформі Moodle	Тема 1. Вступ до курсу. Поняття політичних еліт.	Тест з 6 питань на платформі Moodle. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бали. Тип питання: багатоваріантне.	3
	Практичне завдання. Підготувати есе	Теми (обрати одну на вибір): - Роль політичної еліти у суспільстві. - Місце еліт у процесах державотворення. - Елітаризм vs егалітаризм.	Роботи надсилаються через платформу Moodle.	7
За ЗМ 1 контр. заходів	2			10
2	Практичне завдання – обговорення аналітичних питань на семінарському занятті. Завдання проблемного характеру.	<u>Семінар 1</u> 1. Фінансово-промислові групи та їх вплив на регіональні еліти. 2. Дніпропетровський клан. 3. Донецький клан. 4. Харківський клан. 5. Київський клан. 6. Політичні еліти інших регіонів України.	<i>Виступи на семінарських заняттях оцінюються:</i> а) послідовний виклад матеріалу з висновками в кінці відповіді, знання фактичного матеріалу, володіння понятійним апаратом, уміння творчо розв'язувати завдання – 3 балів; б) послідовний виклад матеріалу, знання фактичного матеріалу, навички структурних характеристик, володіння категоріальним апаратом, допускається 1-2 неточності у використанні понятійного матеріалу – 2 бали, в) зміст матеріалу викладено частково, з недотриманням в окремих випадках послідовності, студент частково володіє знаннями фактичного матеріалу, при поясненні понять допущено помилки, суть питання в	3

			основному розкрито, не зважаючи на зазначені вище упущення – 1 бали; г) основний зміст питання не розкрито, студент володіє епізодичними знаннями фактичного матеріалу, суть питання не розкрито – 0,5 бали. Доповнення та участь у дискусії на семінарському занятті оцінюється у 1-3 бал.	
	Теоретичне завдання – тест до теми лекції на платформі Moodle	Тема 2. Формування політичної еліти в незалежній Україні	Тест з 6 питань на платформі Moodle. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бали. Тип питання: багатоваріантне.	3
	Практичне завдання. Створення презентацій у PowerPoint	Тема: Оточення українських Президентів (обрати одного на вибір)	Роботи надсилаються через платформу Moodle.	4
За ЗМ 2 контр. заходів	3			10
3	Теоретичне завдання – тест за темами лекцій на платформі Moodle	Тема 3. Радикальні опозиційні рухи в Україні.	Тест з 6 питань на платформі Moodle. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бали. Тип питання: багатоваріантне.	3
	Практичне завдання. Підготувати есе	Теми (обрати одну на вибір): - Українські аргонавти: УНА-УНСО. - Пост-травматичний (пострадянський) синдром українського суспільства. - Українці: козаки vs гречкосії	Роботи надсилаються через платформу Moodle.	7
Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2			10
4	Теоретичне завдання – тест за темами лекцій на платформі	Тема 4. Політична еліта й виклики модерних революцій	Тест з 6 питань на платформі Moodle. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бали. Тип питання:	3

	Moodle		багатоваріантне.	
	Практичне завдання. Створення презентацій у PowerPoint	Теми (обрати одну на вибір): - Революція на граніті - Помаранчева революція - Революція Гідності	Роботи надсилаються через платформу Moodle.	7
Усього за ЗМ 4 контр. заходів	2			10
5	Теоретичне завдання – тест за темами лекцій на платформі Moodle	Тема 5. Політичні еліти постреволуційної України	Тест з 6 питань на платформі Moodle. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бали. Тип питання: багатоваріантне.	3
	Практичне завдання. Підготувати есе	Теми (обрати одну на вибір): - Люстрація в Україні: реальність чи політтехнологія? - Причини падіння рейтингу Президента України Петра Порошенка. - Подальша доля постмайданних політиків.	Роботи надсилаються через платформу Moodle.	7
Усього за ЗМ 5 контр. заходів	2			10
6	Практичне завдання – обговорення аналітичних питань на семінарському занятті. Завдання проблемного характеру.	<u>Семінар 2</u> 1. Українські еліти напередодні повномасштабного вторгнення 2. Опір та колабораціонізм представників політичної еліти. 3. Нові обличчя української «воєнізованої» політичної еліти.	<i>Виступи на семінарських заняттях оцінюються:</i> а) послідовний виклад матеріалу з висновками в кінці відповіді, знання фактичного матеріалу, володіння понятійним апаратом, уміння творчо розв'язувати завдання – 3 балів; б) послідовний виклад матеріалу, знання фактичного матеріалу, навички структурних характеристик, володіння категоріальним апаратом, допускається 1-2 неточності у використанні понятійного матеріалу – 2 бали, в) зміст матеріалу викладено частково, 3	3

			недотриманням в окремих випадках послідовності, студент частково володіє знаннями фактичного матеріалу, при поясненні понять допущено помилки, суть питання в основному розкрита, не зважаючи на зазначені вище упущення – 1 бали; г) основний зміст питання не розкрито, студент володіє епізодичними знаннями фактичного матеріалу, суть питання не розкрита – 0,5 бали. Доповнення та участь у дискусії на семінарському занятті оцінюється у 1-3 бал.	
	Теоретичне завдання – тест за темами лекцій на платформі Moodle	Тема 6. Нова політична еліта України	Тест з 6 питань на платформі Moodle. Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 бали. Тип питання: багатоваріантне.	3
	Практичне завдання. Створення презентацій у PowerPoint	Теми (обрати одну на вибір): - Рівень довіри до Президента України в умовах війни. - Патріотизм чи піар на крові: волонтерська діяльність українських політиків. - І на оновленій землі: візія майбутнього України.	Роботи надсилаються через платформу Moodle.	4
Усього за ЗМ 6 контр. заходів	3			10
Усього за змісто-ві модулі контр. заходів	14			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
3 3 5 1	Теоретичне	За навчальним	Тест з 14 питань на	14

	завдання – виконання тесту на платформі Moodle	матеріалом усього курсу	платформі Moodle. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Тип питання: багатоваріантне.	
	Практичне завдання: підготовка і захист проекту «Моя передвиборча програма на вибори міського голови Запоріжжя»	Письмовий проект (кількість сторінок 5-8) із обов'язковими власними висновками.	– 26-20 балів – розуміння теми; обґрунтований виклад матеріалу; самостійні висновки; ґрунтовне пояснення закономірностей в історичному процесі. – 19-13 балів – послідовний, логічний виклад матеріалу; характеристика зв'язків в історичному процесі; оцінка та інтерпретація історичних даних; допущення окремих несуттєвих помилок. – 13-7 балів – спрощений виклад матеріалу; застосування окремих принципів і методів історичного пізнання; допущення окремих суттєвих помилок. – 6-1 бал – поверхове розуміння проблеми; непослідовний виклад матеріалу з допущенням суттєвих помилок; невміння робити узагальнення та висновки.	26
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література.

Основна:

1. Грицак Я.Й. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX – XX століття Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Нариси новітньої історії України, 1991-2021 ; зб. ст. / ред. М. Мінаков, Г. Касьянов та М. Роджанські. Київ: Laugus, 2021. 344 с.

3. Політологія : підручник / М.П. Требін, Л.М. Герасіна, І. О. Поліщук, О.М. Сахань ; за ред. М. П. Требіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. 462 с.

Додаткова:

1. Denysenko V. Donetsk financial industrial groups consolidation at the turn of the XXI century. *Cxid*. 2020. № 6(170). С. 5-12.

2. Researching Elites and Power : Theory, Methods, Analyses / F. Denord, M. Palme, B. Reau (eds.). Cham: Springer, 2020. 276 p.

3. Буренков В. Дніпропетровський клан серед політичних еліт УРСР та СРСР (кінець 1920-х – початок 1990-х рр.). Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 290 с.

4. Виборчий процес 2019 року в Україні у світлі суспільних очікувань / за ред. О.М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 232 с.

5. Демократизація політичних інститутів і суспільний розвиток в Україні. Збірник наукових праць / за ред. О.О. Рафальського, О.М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 432 с.

6. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні : монографія / авт. кол. : Г.І. Зеленько (керівник, наук. ред.), Т.А. Бевз, С.Г. Брехаря, М.С. Кармазіна, В.О. Ковалевський, О.Ю. Кондратенко, Н.В. Кононенко, Т.М. Ляшенко, О.М. Майборода, Ю.Ж. Шайгородський. Київ: ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.

7. Елітознавство : підручник / за заг. ред. В.А. Гошовської. Київ: НАДУ, 2013. 268 с.

8. Кармазіна М. Політичні партії в Україні. 2014-2017 рр. Київ: ІІІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 168 с.

9. Кармазіна М., Бевз Т., Горбатюк М., Зорич О. Регіональні політичні еліти в Україні : особливості формування, цінності та ідентичності (кінець 1991-2019 рр.). Київ : ІІІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 264 с.

10. Крюков О.І. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення. Київ: НАДУ, 2006. 251 с.

11. Литвин В. Політична арена України : Дійові особи та виконавці. Київ, 1994. 495 с.

12. Литвин В.М. Україна : хроніка поступу : (1991-2000). Київ: Альтернатива, 2000. 516 с.

13. Мандзій Л. Формування політичної еліти України (1991-1994 рр.). *Zaporizhzhia Historical Review*, 1(24). С. 230-235.

14. Політичний процес у незалежній Україні : підсумки і проблеми. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.

15. Політологія посткомунізму. Політичний аналіз посткомуністичних суспільств / В.Полохало – керівник авторського колективу. Київ, 1995.

16. Регіональні політичні еліти в Україні : аналіз літератури з проблеми та характеристика емпіричної бази для вивчення феномену (кінець 1991-2018 рр.) / За ред. М.С. Кармазіної. Київ : ІІІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 264 с.

17. Рябчук М. Лексикон націоналіста та інші есеї. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 216 с.

18. Сич О. Український націоналізм. Традиція і модерн. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2015. 260 с.

19. Україна у пошуку стратегій суспільно-політичного розвитку (1991-2018 рр.). Київ: ІІІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 342 с.

20. Українська багатопартійність : політичні партії, виборчі блоки, лідери (кінець 1980-х – початок 2012 рр.). Енциклопедичний довідник / За ред. М. Кармазіної. Київ: ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 588 с.

Інформаційні джерела:

1. Historians. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/>
2. Верховна Рада України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>
3. Діаспоріана : електронна бібліотека. URL: <https://diasporiana.org.ua/>
4. Електронна бібліотека Інституту історії України НАН України. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>
5. Інститут Політики. URL: <https://polityka.in.ua/>
6. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>
7. Історична правда. URL: <http://www.istpravda.com.ua/>
8. Права людини в Україні : Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khpg.org/index.php>
9. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua>
10. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua>
11. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/>
12. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
13. Центральна виборча комісія. URL: <https://cvk.gov.ua>
14. Чтиво : електронна бібліотека. URL: <https://chtyvo.org.ua/>